

LESBRIEF 2020

NEDERLAND VERTAALT JUNIOR

Inleiding voor de docent

Vertalen is een vak, een kunst en een wetenschap

Vertalers ontsluiten cultureel erfgoed uit andere landen en stellen lezers in de gelegenheid kennis te nemen van werken uit de wereldliteratuur die zonder vertaling een gesloten boek zouden zijn gebleven. Om het belang van vertalen en vertalers te onderstrepen, organiseert Versteegen & Stigter de landelijke vertaalmanifestatie **Nederland Vertaalt**. Nederland Vertaalt bestaat uit twee onderdelen: een vertaalwedstrijd in samenwerking met NRC en een Vertaaldag in het Academieggebouw in Utrecht.

Vertaalwedstrijd in de krant

Op **3 januari 2020** publiceerde **NRC Handelsblad** vier gedichten – in respectievelijk Engels, Frans, Duits en Spaans - met de uitnodiging aan lezers om vertalingen in te sturen. De vier vertaalopgaven zijn te vinden op www.nederlandvertaalt.nl.

Nederland Vertaalt Junior

Vertalen is behalve leerzaam ook ontzettend leuk. Het puzzelen met taal en het plezier van het vinden van goede oplossingen gaan samen met een besef van de grote rijkdom van taal. Door intensief met een tekst om te gaan, vergroten de leerlingen spelenderwijs hun woordenschat – zowel van de taal waaruit zij vertalen als van het Nederlands – en oefenen zij hun lees- en schrijfvaardigheid. De creativiteit wordt uitgedaagd en door te vertalen stuiten de scholieren op eigen(aardig)heden van talen die min of meer vanzelf leiden tot nadenken en met elkaar van gedachten wisselen over betekenis en cultuurverschillen. Tegen deze achtergrond nodigen wij jongeren uit om de Engelse vertaalopgave van deze editie van Nederland Vertaalt te vertalen.

Het gaat om het gedicht **Prayer**, van de Engelse dichter en toneelschrijfster **Carol Ann Duffy**.

Vertaaldag

Op zaterdag 16 mei 2020 vindt in Amsterdam de **Vertaaldag** plaats, waar inzendingen van de vertaalwedstrijd worden besproken in werkgroepen die onder leiding staan van de jury's die de inzendingen hebben beoordeeld. De jury van Nederland Vertaalt Junior nomineert drie vertalingen. De winnaars worden bekendgemaakt op de Vertaaldag op 16 mei. Alle genomineerden krijgen eind april bericht over hun nominatie.

Lesbrief voor de leerlingen

Hoe doe je mee?

Heel simpel: download de Engelse vertaalopgave van de website www.nederlandvertaalt.nl en laat je taalgevoel en creativiteit los op dit gedicht om tot de beste Nederlandse vertaling te komen.

Wat is er te winnen, behalve de eer?

De winnaar krijgt € 100,- en een boekenpakket. De jury die de inzendingen beoordeelt nomineert drie vertalingen. Op vrijdag **17 april 2020** krijgen de genomineerden bericht en een week later maken we bekend wie de eerste prijs heeft gewonnen. De winnaar krijgt – naast zijn prijs – ook twee vrijkaarten voor de Vertaaldag op **16 mei 2020** in De Nieuwe Liefde in Amsterdam.

- Inzenden van je vertaling kan via het inzendformulier op de website www.nederlandvertaaltjunior.nl of via ons emailadres bureau@verstegenstigter.nl.
- Papieren inzendingen kunnen via de post worden gestuurd naar: Verstegen & Stigter culturele projecten Uiterdijk 66, 4011 EW Zoelen

Veel succes en plezier! Wij zien zeer uit naar jullie inzendingen.

Om te beginnen een paar algemene tips

Bij elk gedicht kom je vertaalproblemen tegen die te maken hebben met vorm en inhoud die juist in de poëzie heel nauw met elkaar samenhangen en heel nauw luisteren. Deze lesbrief is gericht op precies deze twee aspecten. Twee gouden regels:

- 1.** Een gedicht is dan wel geen songtekst, maar het rijmt (vaak) en het heeft ritme (vaak); dat ritme moet je in de vertaling terug laten komen. Maak een goed lopende vertaling, zó goed lopend dat je het gedicht makkelijk uit je hoofd leert.
- 2.** Elk gedicht vertelt een verhaal, de vertaling moet ook een verhaal vertellen. Het kan een ánder verhaal zijn – je kunt er een heel andere, bijvoorbeeld persoonlijke draai aan geven. Als je dat doet, spreken we eerder van een ‘bewerking’ dan van een ‘vertaling’. Waar je ook voor kiest: vertaling of bewerking, de tekst die jij schrijft moet een logische eenheid vormen. Dus niet zomaar lukraak achter elkaar geplakte woorden. Onthou wat dichter en vertaler Gerrit Komrij ooit zei: “de enige vertaling van een gedicht is een nieuw gedicht.”

Nog meer tips

Vijf gouden tips van Bindervoet & Henkes (de vertalers van onder meer alle songteksten van The Beatles en Bob Dylan, plus bergen oude en nieuwe gedichten, van Blake tot Poesjkin en van Shakespeare tot Charms).

Tip 1 Alle gedichten hebben een bepaald ritme, zelfs gedichten die heel spreektaalig en simpel lijken en waar je dat ritme dus niet meteen hoort of ziet. Lees het gedicht aan jezelf voor en zet streepjes op de plekken waar de nadruk valt. Ga mee met de *flow* van het ritme. Je kunt de klemtoon best overdrijven om het te pakken te krijgen. Probeer in je vertaling ook jouw woorden die de nadruk in jouw regels krijgen op (ongeveer) dezelfde plek te zetten. Hou je regels ook (ongeveer) even lang, ook al loop je in het Nederlands altijd een beetje uit; we gebruiken in het Nederlands nu eenmaal altijd meer lettergrepen dan in het Engels. Maar met deze twee tips kom je een heel eind en loopt je vertaling het best mee met het origineel.

Tip 2 Waar moet je beginnen met vertalen? De titel is een aanknopingspunt, maar soms niet meer dan dat. In dit geval is de titel tamelijk dwingend en niet mis te verstaan. Kijk ook naar de algehele sfeer van het gedicht: wie is er aan het woord? En wat is het gevoel dat de dichter met haar woorden uitdrukt? Als dat een beetje duidelijk wordt (door het gedicht eerst minstens zes keer te lezen), schrijf dan wat Nederlandse woorden op die volgens jou met dat gevoel te maken hebben. Als je eenmaal een regel vertaald hebt, kijk dan of je er op kunt rijmen in de regel waar op dat woord gerijmd wordt. Als je eenmaal een paar regels hebt, is de rest meteen een stuk makkelijker. Maar eerst moet je echt tevreden zijn over je allereerste vertaalde regel. Elk gedicht heeft altijd een of meer beste regels, zorg dat die ook bij jou goed zijn. Als je dat 'haakje' eenmaal hebt, kun je de rest eromheen opbouwen.

Tip 3 Wees niet bang om het fout te doen. Gun jezelf een kans. Misschien is wat je bedacht hebt strikt genomen 'fout' als vertaling, maar geeft het je op een andere manier de kans om erop door te gaan. Niet meteen te streng zijn voor jezelf! Dat doe je maar als je klaar bent. Vaak zijn de eerste dingen die je bedenkt de beste. Gooi die niet te snel weg.

Tip 4 Kijk wat in het gedicht de belangrijkste regel is, de regel waarop alles uitloopt, of de regel waarmee het gedicht is begonnen. Wat is de kern van het verhaal? Soms zit die in één woord. Maak in je vertaling de grappige dingen grappig, de treurige dingen treurig en de mooie dingen mooi. Probeer stoplappen en cliché's te vermijden, behalve als de dichter ze gebruikt. Meestal is dat met opzet. In een goed gedicht staat niks er zomaar, ook al kan het soms zo lijken.

Tip 5 Er bestaan verschillende vertaalhulpmiddelen waar je gebruik van kunt maken:

- woordenboeken: Engels woordenboek, synoniemenwoordenboek of synoniemen.net, rijmwoordenboek van Jaap Bakker of op internet, en vergeet urbandictionary.com niet.
- je naaste omgeving: ouders, mede-leerlingen, docenten.
- vertaalprogramma's zoals Google Translate (translate.google.nl) en

www.vertalen.nu/zinnen/.

Vertaalhulpmiddelen zijn niet verboden, maar gebruik deze programma's met beleid en gebruik altijd je eigen verstand, en vooral: je eigen creativiteit en originaliteit. Wat ook helpt: andere gedichten van dezelfde dichter lezen, zodat je een beetje weet wat hem of haar zoal bezighoudt. Werk van andere dichters lezen kan ook nooit kwaad, al of niet in vertaling, al was het alleen maar om een idee te krijgen van wat je allemaal met taal kunt doen. En dat is heel veel. Zesentwintig letters en hele werelden liggen voor je open!

Aan de slag!

Vertaalopgave

Prayer (*Carol Ann Duffy*)

Some days, although we cannot pray, a prayer
utters itself. So, a woman will lift
her head from the sieve of her hands and stare
at the minims sung by a tree, a sudden gift.

Some nights, although we are faithless, the truth
enters our hearts, that small familiar pain;
then a man will stand stock-still, hearing his youth
in the distant Latin chanting of a train.

Pray for us now. Grade 1 piano scales
console the lodger looking out across
a Midlands town. Then dusk, and someone calls
a child's name as though they named their loss.

Darkness outside. Inside, the radio's prayer –
Rockall. Malin. Dogger. Finisterre.

(Uit: *Mean Time*, 1993)

A. Stap voor stap

- A.1. Print de tekst uit, lees hem aandachtig een paar keer, onderstreep de lettergrepen die beklemtoond zijn en omcirkel de rijmwoorden. Vaak zijn het de belangrijkste woorden van een regel, dus ze verdienen extra aandacht. Maak een rijmschema. Heeft het gedicht een herkenbare, traditionele versvorm of heeft de dichter iets nieuws en eigens gefabriceerd?
- A.2. Ken je alle woorden? Zoek de woorden op die je niet kent en daarna de woorden die je denkt te kennen, maar waarvan je niet zeker bent. (Soms is het zelfs aan te raden ook de woorden op te zoeken die je denkt goed te kennen.) Maak zo met behulp van het woordenboek een letterlijke vertaling van de hele tekst. Je mag het met een automatisch vertaalprogramma doen, maar daar komt meestal onzin uit en je bent de lol van het opzoeken en het zelf nadenken kwijt. Dus kijk er zelf heel erg goed naar. Een (goede) letterlijke vertaling is je basis. Als die basis rot is, wordt de vertaling ook rot.
- A.3. Je hebt nu als het goed is een inhoudelijk kloppende vertaling van de tekst. Maar een gedicht is het nog lang niet! Rijm en ritme ontbreken, het belangrijkste dus, of in elk geval: in poëzie net zo onmisbaar als de inhoud. Nu moet je echt aan het werk, om van de mededeling een gedicht te maken.
- A.4. Wat zijn de belangrijkste begrippen in de tekst? De titel geeft al een soort wenk. Maak een woordwolk van begrippen die met dat centrale idee te maken hebben en die je misschien kunt gebruiken.

- A.5. Op het internet is behoorlijk wat achtergrondinformatie over het gedicht en de dichter te vinden. Struin daar ook maar even rond; achtergrondinformatie kan helpen bij je vertaling.

B. Dingen om je af te vragen

We gaan ons nu concentreren op een aantal woorden en regels van het gedicht. Je vindt hieronder aanwijzingen, aandachtspunten en vooral vragen bij de opdrachten. Vertaal zin voor zin, regel voor regel, maar verlies nooit het geheel uit het oog. Hou in de gaten waar het precies over gaat, zelfs al weet je niet precies waar het over gaat – als het goed is, blijft er altijd wat te raden over. Niet alleen de woorden moeten kloppen maar ook (vooral) het gevoel. Als je vertaalt, moet je altijd keuzes maken. Soms verlies je wat, soms win je wat. Makkelijk is het niet, maar als de vertaling af is heb je het gevoel dat je een berg hebt beklommen.

- B.1. De titel bestaat uit één woord. Wat kan het betekenen dat er geen lidwoord voor staat?
- B.2. Wie denk je dat de 'we' zijn in het gedicht? Waarom? Herken je iets van jezelf in de tekst?
- B.3. Wat zou 'So' in regel 2 willen zeggen? Welke vertaling past het beste?
- B.4. Je ziet dat de eerste en de tweede strofe een soort spiegelbeeld van elkaar zijn. Welke dingen komen in omgekeerde vorm allemaal terug? Kun je dat in de vertaling behouden? Net als het verre geluid van de trein?
- B.5. In de derde strofe zijn we in het nu aanbeland. Wat denk je, zijn deze beelden misschien de aanleiding voor het gedicht geweest? Wie is bijvoorbeeld 'the lodger' in de tweede regel? En gebeurt er iets raars met het rijm in de eerste en de derde regel? (Vergelijk ook het rijm in de slotregels.)
- B.6. De laatste twee regels hebben wel wat van een conclusie. Waar ligt dat aan? Waarom wordt de laatste regel 'the radio's prayer' genoemd?
- B.7. De laatste regel is 'Rockall. Malin. Dogger. Finisterre.' Je zult wel opgezocht hebben wat die woorden aanduiden. Het zijn plaatsen die in de Scheepvaartberichten op de radio worden genoemd voor de Europese wateren. (Heb je de plekken op de kaart opgezocht?) De regel is het grootste of het kleinste vertaalprobleem, afhankelijk van je keuze: laat je deze plaatsen uit de Scheepvaartberichten staan, of vervang je ze door andere plaatsen? Wat zijn je afwegingen? Denk je bijvoorbeeld dat 'Finisterre' nog een andere betekenis, of een andere lading heeft dan alleen de topografische?

Let op: de uiterste inzenddatum is 28 februari 2020!

*Nederland Vertaalt wordt mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds,
NRC, Stichting Elise Mathilde Fonds, M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting en Taalunie.
Met dank aan De Nieuwe Liefde en Genootschap Onze Taal.*